

УДК 338

ВИТРАТИ ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ ТА ЇХ АНАЛІЗ НА ПАТ «ОБОЛОНЬ»**Мостенська Т.Г., Ковтун О.С.**

Національний університет харчових технологій

У статті представлено загальні теоретичні аспекти категорії «витрати». Наведено та проаналізовано основні фінансові показники діяльності підприємства за останні роки. Виявлено причини та описано динаміку і зв'язок між всіма витратами підприємства, зважаючи на стан економічного середовища в якому воно функціонує. Окреслено можливі перспективи для компанії.

Ключові слова: менеджмент, економіка, підприємство, витрати, фінансовий стан, операційні витрати.

Постановка проблеми. У сьогоднішніх умовах, коли економічна криза та нестабільний стан ринку диктують свої умови, а ціни на сировину та енергоносії ростуть, для підприємств надзвичайно важливо ефективно управляти витратами та планувати їх. Становлення та укріплення ринкової економіки на теренах нашої держави, а також процеси, що з цим пов'язані, змінюють основні принципи функціонування економічного, правового та інформаційного середовища підприємства – з'явилася комплексна система, від злагодженої роботи котрої залежить правильна і об'єктивна оцінка господарювання всього підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти категорії «витрати» досліджували такі вчені як Ф. Бутинець [1], Г. Шмален [12], І. Давидович [3], А. Московчук [4], Л. Цимбалюк [11], О. Непочатенко [7], Р. Фроленко [10], В. Нагайчук [5], Н. Турчин [8] та ін. Майже на кожному підприємстві є резерви для зниження витрат виробництва до раціонального та обґрунтованого рівня, виявлення факторів та чинників, що цьому сприяють – вагомий економічний крок для підприємства, спосіб підвищити ефективність його господарювання, який дозволить підвищити ефективність його господарювання. Цим і визначається актуальність теми.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість матеріалів щодо ринку пива в Україні загалом та діяльності корпорації «Оболонь» зокрема, питання актуальності та новизни інформації залишаються відкритими. Зміни в економічному середовищі та юридичних аспектах змінюють

стан справ компанії досить часто, що робить подібні дослідження досить необхідними.

Мета статті. Головною метою даної роботи є дослідження теоретичних основ категорії «витрати» та їх аналіз на ПАТ «Оболонь», прогноз їх перспективної динаміки.

Виклад основного матеріалу. Категорія витрати в сучасній економічній літературі застосовується досить широко, при цьому має різні визначення. У положенні (стандартах) бухгалтерського обліку України поняття «витрати» означає зменшення економічних вигід у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення власного капіталу за рахунок його вилучення або розподілу між власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені [6].

Загалом же вчені визначають витрати як витрачені сировину, матеріали, грошові кошти, основні фонди, паливо, енергію, трудові ресурси та інше на виробництво і реалізацію продукції, а також на супутні до цього операції.

Рівень техніки, організація виробництва, об'єм спожитих матеріальних та трудових ресурсів впливають на об'єм витрат на виробництво – він може як зростати, так і падати.

Витрати на виробництво продукції можуть зростати або зменшуватися з огляду на ряд факторів, таких як об'єм спожитих трудових або матеріальних ресурсів, рівня техніки, організації виробництва та багатьох інших факторів. Будь-яке підприємство в умовах ринкової економіки може віднайти безліч важелів впливу на зниження витрат, які можна привести в дію при

вмілому керівництві, під час якого виявляються резерви зниження того або іншого виду витрат, що в кінцевому рахунку впливає на результати господарської діяльності підприємства, і, в першу чергу, збільшує величину і якість отриманого прибутку [5, с. 147].

Витрати на виробництво класифікують за різними ознаками: за центрами відповідальності (місцем виникнення витрат) – витрати основного та допоміжного (підсобного) виробництва; за видами продукції, робіт, послуг – витрати на окремі виробни, типові представники виробів, групи однорідних виробів, напівфабрикати, одноразові замовлення тощо. За єдністю складу витрати можуть бути одноелементні та комплексні. Витрати можуть бути за економічними елементами або за статтями калькуляції; за способами перенесення вартості на продукцію – прямі та непрямі, а за ступенем впливу обсягу виробництва на рівень витрат – змінні та постійні. До того ж, залежно від календарних періодів вони можуть бути поточні, довгострокові та одноразові, а за доцільністю витрачання – продуктивні та непродуктивні.

Також всі витрати підприємства можна згрупувати за п'ятьма економічними групами.

1. Матеріальні витрати – витрати на сировину, матеріали, купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби, придбані у сторонніх організацій паливо і енергію, тару, будівельні матеріали, запасні частини, малоцінні швидкозношувальні предмети (МШП), використані в операційній діяльності підприємства.

Не включаються до матеріальних витрат:

- куповані матеріали, паливо, енергія, які реалізуються без додаткової обробки на даному підприємстві;

- зворотні відходи – це залишки сировини, матеріалів, напівфабрикатів, теплоносіїв та інших матеріальних цінностей, що утворилися в процесі виробництва продукції, втратили повністю чи частково споживчі властивості і через це використовуються з підвищеними витратами або не використовуються.

2. Витрати на оплату праці – нарахована основна, додаткова заробітна плата та інші заохочувальні та компенсаційні виплати.

3. Відрахування на соціальні заходи – нарахування на фонд оплати праці до спеціальних фондів.

4. Амортизація – сума нарахованої амортизації основних засобів, інших необоротних матеріальних активів та нематеріальних активів з використанням.

5. Інші операційні витрати, що включають:

- витрати на відрядження;
- оплату послуг банків;
- податки, збори та інші обов'язкові платежі;
- витрати на рекламу, на організацію прийомів, презентацій і свят;
- витрати на зв'язок;
- витрати на оплату послуг транспортних, страхових та посередницьких організацій;
- оплату участі в семінарах, витрати на професійну підготовку та перепідготовку працівників;
- витрати на проведення аудиту;
- сплачену орендну плату (за оперативну оренду);
- оплату мита та митних зборів при експорті;

- витрати на охорону праці, перевезення працівників тощо [2, с. 122].

Намагання знизити рівень витрат є природним для будь-якого суб'єкта господарювання. В такому випадку витрати розглядають з точки зору системи управління витратами. Спираючись на різні джерела, можна сказати, що це процес цілеспрямованого формування оптимального рівня витрат підприємства, комплекс коригуючих впливів на процес здійснення витрат, контроль за їх рівнем (в межах допустимих відхилень) та економічне стимулювання їхнього зниження. Його можна досягти шляхом:

- застосування ресурсозберігаючих технологій (як результат – зниження собівартості продукції за рахунок економії);

- чіткого дотримання технологічної дисципліни – зменшення браку;

- збалансованої та оптимальної експлуатації виробничих потужностей, більш повне їх використання (в межах допустимого навантаження), що призводить до зменшення вартості основних фондів, незавершеного виробництва та запасів продукції;

- розробки оптимальної стратегії технічного розвитку підприємства, що забезпечить раціональний рівень витрат на створення технічного потенціалу підприємства;

- підвищення організаційного рівня виробництва;

- впровадження ефективних систем внутрішньовиробничих економічних відносин;

- раціоналізація організаційної структури, управління підприємством, а значить і скорочення витрат на управління і збільшення його ефективності [8].

ПАТ «Оболонь» – акціонерне товариство, основним видом діяльності якого є виробництво пива, безалкогольних напоїв, мінеральної води, слабоалкогольних напоїв, промислових товарів, снєків. Проектна потужність заводу у Києві становить 11 млн. гектолітрів пива на рік. На заводі встановлено варильну систему німецької фірми Ziemann, яка здійснює до 12 варок на день по 750 гектолітрів холодного суслу. Для забезпечення якості продукції задіяно чотири потужні фільтраційні установки, виконані німецькою фірмою KHS, а також одна з найбільших у Європі ліній розливу у скляні пляшки потужністю 110 тис. пляшок на годину (цієї ж фірми). Крім цього, на заводі працюють потужні лінії розливу у банки, ПЕТ пляшки та кеги.

Солодовий завод потужністю 120 тис. тонн солоду на рік дозволив «Оболоні» забезпечити себе сировиною вищої якості і постачати її за кордон; зараз тут вирощують 66 сортів ячменю. Інвестиції у цей проект склали близько \$100 млн. Продовжується модернізація «Пивоварні Зібберта». В установку нових варильних порядків, бродильних танків і ліній розливу інвестовано більше 40 млн. євро. Виробничий комплекс в м. Олександрія Кіровоградського району випускає 43 тис. ПЕТф-преформ за годину – інвестиції у цей проект склали близько 100 млн гривень.

З метою зменшення навантаження на доквілля «Оболонь» інвестувала в унікальну установку для сушки пивної дробини – маси, яка у величезних кількостях (до 700 тонн в день)

утворюється в процесі приготування пивного суслу. Після висушування і грануляції пивна дробина є дуже корисним кормом для худоби, що не може не зацікавити великі сільськогосподарські підприємства. За шість років роботи такої установки компанія випустила 150 тис. т. такого продукту. Його компанія експортує в країни ЄС та Ізраїль.

Також компанія переробляє ПЕТ-пляшки – 2,5 млн щомісяця. З них виготовляють бандажну стрічку, яку компанія успішно реалізовує. Також компанія переробляє вуглецеву кислоту CO₂ з газової фракції на рідку з подальшим використанням у виробництві. Загалом компанія переробляє більше 90% своїх відходів. Слід сказати, що підприємство щороку зменшує використання енергоресурсів, розробляє енергоефективні таощадні заходи. Наприклад, на виготовлення напоїв у світі витрачається до 5 л води – на ПАТ «Оболонь» цей показник майже вдвічі менший: 2,7 л води на напої, 3,5 л на пиво.

ПАТ «Оболонь» веде активну соціальну політику. Так, всі дочірні та з корпоративними правами підприємства приймають активну участь у розвитку регіонів, де знаходяться, а також регулярно поповнюють місцеві бюджети, допомагають громаді у ремонті та реставрації шкіл, лікарень та релігійних об'єктів. Компанія підтримує безліч дитячих і молодіжних спортивних заходів, з 90-х років активно розвиває дитячо-юнацьку спортивну школу «Зміна», є постійним спонсором ФК «Оболонь-Бровар». У 2002 році було побудовано професійний стадіон «Оболонь-Арена» для тренувань команди, дитячої школи та масових спортивних заходів для всіх працівників компанії. І, звичайно, щороку «Оболонь» долучається до волонтерських та благодійних проєктів – допомагає дитячим будинкам, організаціям ветеранів, залучає співробітників до донорства крові, долучається до відбудови та реставрації історичних пам'яток та багато іншого.

Отже, можна побачити, що компанія досить відповідально ставиться до свого функціонування, намагається йти «в ногу з часом», щоб бути високоефективним та сучасним виробництвом.

Основні фінансові показники діяльності підприємства та їх динаміка за 2012-2015 роки наведені у табл. 1.

Спиряючись на дані табл. 1. можна побачити, що у 2015 році присутня позитивна динаміка по таким принципово важливим показникам як чистий дохід (14.17%) та чистий прибуток (30.42%), що після кризового по всіх параметрах 2014 року для підприємства є, безперечно, доброю тенденцією. Але, звичайно, небезпечним для корпорації є те, що власний капітал у 2015 році зменшився на 92.89%. Це пояснюється тим, що велика частина майна підприємства знаходиться під заставою або тимчасово не використовується, тобто зобов'язання підприємства значно зросли в порівнянні з попереднім періодом.

З приводу витрат варто сказати, що у 2014 році майже всі вони зменшились. Це пов'язано із значним падінням обсягів виробництва та реалізації, великою втратою ринків збуту та скороченням персоналу підприємства. Натомість фінансові витрати, втрати від участі в капіталі та, особливо, категорія «інші витрати» зросли – це наслідок девальвації національної валюти та падіння курсу гривні відносно долару США. Це безпосередньо стосується підприємства, оскільки воно змушене було розраховуватись за кредитами, в тому числі за нове обладнання. Крім того, зазнали збитків і дочірні підприємства, у капіталі яких бере участь корпорація «Оболонь».

Не набагато краща ситуація була у 2015 році. Так, хоча обсяг виробництва дещо зріс, проте зросла і собівартість (на 17.73%), переважно через подорожчання сировини і матеріалів, збільшення акцизу та підняття ціни за воду, що необхідна для виробництва. Слід сказати, що витрати на збут зросли лише на 0.17%, що означає, що підприємство переглянуло їх склад та оптимізувало, враховуючи ріст виробництва і собівартості. При цьому адміністративні витрати зменшились (на 5.78%, що є 10948 тис. грн.), але це пов'язано зі скороченням адміністративного персоналу – ця тенденція зберігається останні декілька років. Компанія також значно скоротила інші операційні витрати – цим кроком вона намагалася по-

Таблиця 1

Основні фінансові показники діяльності ПАТ «Оболонь» за 2012-2015 рр.

Показник	2013 рік	2014 рік	2015 рік	Відхилення	
				2014 до 2013, %	2015 до 2014, %
Чистий дохід від реалізації, тис. грн.	3877633	3189907	3641996	-17.74	14.17
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	2402775	2028728	2388394	-15.57	17.73
Валовий прибуток, тис. грн.	1474858	1161179	1253602	-21.27	7.96
Іншу операційні доходи, тис. грн.	526399	442476	474740	-15.94	7.29
Адміністративні витрати, тис. грн.	221135	189329	178381	-14.38	-5.78
Витрати на збут, тис. грн.	856034	847429	848865	-1.01	0.17
Інші операційні витрати, тис. грн.	553102	393263	358335	-29.06	-8.88
Фінансові витрати	194981	195268	306245	0.15	56.83
Втрати від участі в капіталі	6715	11814	2508	75.93	-78.77
Інші витрати	20188	802002	979390	3872.67	22.12
Фінансовий результат від операційної діяльності, тис. грн.	370986	173634	342761	-53.2	97.4
Чистий прибуток, тис. грн.	195309	-575051	-400102	-394.79	30.42
Власний капітал, тис. грн.	1323165	468919	33330	64.56	-92.89
Баланс, тис. грн.	3661749	3171190	3209343	-13.4	1.2

Джерело: складено авторами за публічними даними підприємства

кращити ситуацію, проте зростання фінансових витрат на 56,86% (на 110977 тис. грн.) та категорії «інші витрати» на 22,12% призвели до збитку у 2015 році, хоча і меншого в порівнянні з попереднім періодом.

Проведемо аналіз елементів операційних витрат ПАТ «Оболонь» за 2013-2015 роки, визначимо їх відносне та абсолютне відхилення (табл. 2).

Як ми бачимо, більшу частину операційних витрат підприємства складають саме матеріальні затрати (в 2013 році – 58,75% від усіх операційних витрат; в 2014 році – 56,89% від усіх операційних витрат, у 2015 – 72,86%). Це пояснюється тим, що виробництво досить матеріаломістке. Але варто зазначити, що в 2014 році в порівнянні з 2013 зменшилася кількість матеріальних затрат (-20,97%), проте у 2015 вони значно виросли (+41,59%). Це виникло через зменшення обсягів виробництва на підприємстві та через економічні та політичні фактори в країні – високі темпи інфляції (близько 143% [9]) та девальвація національної валюти відносно долара США. Також варто зазначити, що амортизація в 2014 році в порівнянні з 2013 роком зменшилася на 21,76%, що можна пояснити тим, що значна частина обладнання вибула (обладнання на 118526 тис. грн.); у 2015 році цей показник дорівнює 0,99%, тут все звичайно – обладнання підприємства поступово зношується і тепер сума амортизаційних відрахувань зменшується. Скоротились і витрати на оплату праці, бо на підприємстві відбулося значне скорочення кількості працівників – з 5347 до 3192 людини (-40,3%). Також підприємство суттє-

во скоротило відрахування на соціальні заходи: у 2014 році вони зменшились на 20,88%, у 2015 – 6,37%. Та найбільшого скорочення зазнали інші операційні витрати – вони у 2015 році знизились аж на 50,25%. Отже, як ми побачили з табл. 2. підприємство скоротило абсолютно всі категорії операційних витрат. Це був вимушений захід, оскільки скорочення виробництва, підвищення акцизу, втрата ринків і, як наслідок, величезний збиток у 2014 році стали справжніми випробуваннями для підприємства і показали необхідність оперативного управління витратами. Тому, у 2015 році можна казати про скорочення витрат саме завдяки ефективним заходам, а не через падіння виробництва і збуту.

Висновки і пропозиції. Отже, як бачимо, аналізоване підприємство за останні роки зазнало досить жорстких випробувань. Економічна криза та значне падіння купівельної спроможності населення поставили під загрозу ефективне функціонування такого, здавалось би, стабільного вітчизняного виробника. Беззаперечно, до кардинальних змін на ринку не був готовий ніхто, але для компанії, основним видом якої є продукція переважного низького та середнього цінового сегменту (а отже і додана вартість в цьому випадку невелика), життєво необхідно аналізувати свої витрати вчасно та закладати на майбутні періоди долю ризику. Щоправда, треба віддати належне фахівцям компанії, що все ж таки змогли у 2015 році вивести корпорацію на шлях позитивної динаміки, а отже є і перспективи сприятливого функціонування компанії за умов відносної стабільності.

Таблиця 2

Елементи операційних витрат ПАТ «Оболонь» у 2013-2015 рр.

Група витрат	2013 рік		2014 рік		2015 рік		Відхилення			
	Витрати тис. грн.	Питома вага %	Витрати тис. грн.	Питома вага %	Витрати тис. грн.	Питома вага %	2014 до 2013		2015 до 2014	
							Абсолютне +/-	Відносне %	Абсолютне +/-	Відносне %
Матеріальні затрати	2066941	58.75	1763509	56.89	2496994	72.86	-303432	-14.68	733485	41.59
Витрати на оплату праці	376254	10.69	297351	9.59	279185	8.15	-78903	-20.97	-18166	-6.12
Відрахування на соціальні заходи	133130	3.78	105337	3.4	98624	2.88	-27793	-20.88	-6713	-6.37
Амортизація	225839	6.42	176696	5.7	175062	5.11	-49143	-21.76	-1634	-0.99
Інші операційні витрати	715923	20.35	758118	24.45	377185	11.01	42195	5.89	-380933	-50.25
Разом	3518087	100.0	3101011	100.0	3427048	100.0	-417076	-11.86	326037	10.51

Джерело: складено автором за публічними даними підприємства

Список літератури:

1. Бутинець, Ф. Ф. Бухгалтерський управлінський облік: навч. посібник / Ф. Ф. Бутинець, Л. В. Чижевська, Н. В. Герасимчук. – Житомир; Рута, 2000. – 448 с.
2. Гура, Н.О. Облік видів економічної діяльності: навч. посіб./Н.О.Гура – К.: Знання, 2004. – 541 с.
3. Давидович, І. С. Контролінг: навч. посібн./І.С. Давидович-К.: Центр учбової літератури, 2008.-552 с.
4. Московчук, А.Т., Аналітичне забезпечення управління витратами [Електронний ресурс] / А.Т. Московчук, В.І. Ліщук, І.О. Московчук // – Режим доступу: http://www.archive.nbuv.gov.ua/Porta1/Soc_Gum/En_em/2008_5_2/Zbirnik_EM_08_2_42.pdf
5. Нагайчук, В.В., Основні резерви зниження витрат сільськогосподарського підприємства/ В.В. Нагайчук, Т.В. Порицька // Наука й економіка. – 2012. – № 1 (25). – С. 146-150.
6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Баланс» (п.4) від 07.02.2013 N 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>
7. Непочатенко, О. О. Фінанси підприємств: підруч./ О. О. Непочатенко, Н. Ю. Мельничук – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 504 с.

8. Турчин Н.О., Проблемні питання управління зниженням витрат виробництва та собівартості продукції / Н.О. Турчин, О.Я. Печоріна // Publishing house Education and Science [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/13_EISN_2013/Economics/10_136724.doc.htm
9. Фінансовий портал Мінфін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/infl/>
10. Фроленко, Р.В. Інтегрована система стратегічного управління витратами промислових підприємств / Р.В. Фроленко // Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2010. – № 15 (1). – С. 22-26.
11. Цимбалюк, Л.Г. Чинники, резерви та шляхи зниження витрат виробництва як основа зменшення ціни товару / Л. Г. Цимбалюк, Н. П. Скригун // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2011. – № 3 (15).
12. Шмален Г. Основы и проблемы экономики предприятия / Г. Шмален. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 512 с.

Мостенская Т.Г., Ковтун Е.С.

Национальный университет пищевых технологий

РАСХОДЫ КАК ЭКОНОМИЧЕСКАЯ КАТЕГОРИЯ И ИХ АНАЛИЗ НА ПАО «ОБОЛОНЬ»

Аннотация

В статье представлены общие теоретические аспекты категории «затраты». Приведены и проанализированы основные финансовые показатели деятельности предприятия за последние годы. Выявлены причины и описана динамика и связь между всеми расходами предприятия, принимая во внимание состояние экономической среды в котором оно функционирует. Очерчены возможные перспективы для компании.

Ключевые слова: менеджмент, экономика, предприятие, расходы, финансовое состояние, операционные расходы.

Mostenska T.G., Kovtun O.S.

National University of Food Technologies

THE COSTS AS AN ECONOMIC CATEGORY AND ANALYSIS OF THE COSTS OF THE OBOLON CORPORATION

Summary

The general theoretical aspects of category of «costs» are presented in the article. Resulted and analyzed basic financial performance of enterprise indicators in the last few years. The article describes reasons, dynamics and connection between all charges of enterprise, having regard to consisting of economic environment which it functions of. Possible prospects are outlined for a company.

Keywords: management, economy, enterprise, charges, financial state, operating charges.